

Филиал МГУ имени М.В.Ломоносова
в г. Ереване

Журнал входит в список
периодических изданий ВАК РА

ԴԴԽԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Գիտամեթոդական հանդես

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ РУСИСТИКИ

Научно-методический журнал

MAIN ISSUES IN MODERN RUSSIAN STUDIES

Scientific Methodological Journal

Երևան քաղաքում Մոսկվայի Մ.Վ. Լոմոնոսովի անվան պետական
համալսարանի մասնաճյուղ

Филиал Московского государственного университета
им. М.В. Ломоносова в г. Ереване

M. Lomonosov Moscow State University, Yerevan branch

ՌՈՒՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԿՆԵՐՆԵՐԸ

Գիտամեթոդական հանդես

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ РУСИСТИКИ

Научно-методический журнал

MAIN ISSUES IN MODERN RUSSIAN STUDIES

Scientific Methodological Journal

13 (17)

ԵՐԵՎԱՆ 2024

ЕРЕВАН 2024

YEREVAN 2024

*Երաշխավորվել է տպագրության Երևան քաղաքում Մոսկվայի Մ. Վ. Լոմոնոսովի
անվան պետական համալսարանի մասնաճյուղի գիտական խորհրդի կողմից*

*Печатается по решению Ученого совета филиала Московского государственного
университета им. М.В. Ломоносова в г. Ереване*

*Reprinted by decision of the Academic Council of the branch of the Moscow State Univer-
sity M.V. Lomonosov in Yerevan*

«ՈՒՌՍԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԻՐՆԵՐԸ» գիտամեթոդական հան-
դեսի առաքելությունը ՀՀ-ում ռուսագիտության՝ որպես լեզվաբանության ճյուղի
մասսայականացումն է, ռուսաց լեզվի ուսումնասիրման նկատմամբ հետաքրքրու-
թյուն առաջացնելը, օտարերկրյա հետազոտողների ուշադրությունը հայ գիտնա-
կանների մշակումներին հրավիրելը, դրանով իսկ հայ ռուսագիտության մասսա-
յականացումն է, համատեղ ծրագրերի, դրամաշնորհների մշակման հնարավորու-
թյան ընձեռումը, մագիստրոսների ներգրավումը հետազոտական աշխատանքներին:

Назначение научно-методического журнала **«ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ
РУСИСТИКИ»** рассматривается нами в ракурсе популяризации в РА русистики как
отрасли языкознания, привлечения интереса к изучению русского языка, привлечения
внимания зарубежных исследователей к разработкам армянских ученых и тем самым
популяризации армянской русистики, возможности разработки совместных проектов,
грантов и пр., привлечения магистрантов к научно-исследовательской работе.

ПРОБЛЕМЫ СОВРЕМЕННОЙ РУСИСТИКИ // Научно-методический журнал, №13
(17). / Глав. ред. Саркисян И.Р.; сост.: Акопян А.С. – Ереван: Изд-во МГУ, 2024. – 314 с.

ISSN 1829-4820

*Журнал входит в список периодических изданий **ВАК РА***

 ORCID: 0000-0002-4377-1601

 ORCID: 0000-0001-9263-6791

© *Филиал МГУ им. М.В. Ломоносова в г. Ереване*

ГОСТЕВАЯ СТРАНИЦА

ИЗУЧЕНИЕ РОМАНА Х. ДАШТЕНЦА «ХОДЕДА»

Мери Анатольевна Акопджанян

*Учитель армянского языка и литературы,
Гюмрийская основная школа № 29 имени М. Маштоца,
Гюмри, Республика Армения*

АННОТАЦИЯ

Роман Х. Даштенца «Ходеда» оставляет впечатление эпической песни, эпопеи. Но его герои, по сути, не делают ничего героического, они просто стремятся жить достойной жизнью. Каждый из героев романа выступает носителем той или иной характерной стороны системы ценностей, кормящих его народ. При преподавании темы с помощью комбинирования различных методов необходимо привлечь внимание учащихся к возвышенным и высоким человеческим качествам героев, акцентируя особенно героическое дыхание романа в наши дни.

Ключевые слова: метод обучения, эпопея, героический, национальные черты, всесторонние мысли, особенности речевого искусства, дом Сасунцев, традиционная история, содержательные связи, междисциплинарные связи, образ армянина, произведение.

Հայ գրականության նշանակալի ուղղություններից է Հայաստանի տարբեր շրջանների, դրանց բնակչության ապրելակերպի, բարքերի ու սովորույթների, ինչպես նաև կատարված ուշագրավ իրադարձությունների գեղարվեստական արտացոլումը, ինչի սկիզբը Ե. Չարենցը ներկայաց-

րեց «Երկիր Նաիրի» վեպով: Տալով առաջին օրինակը՝ Չարենցն իր գրչակիցներին խրախուսում էր իրենց ծննդավայրի մասին բնութագրական երկեր գրելու [2: 681]: Այդպես իրենց հոգու պարտամուրհակներն են մարում Վ. Թոթովենցը («Կյանքը հին հռովմեական ճանապարհի վրա»), Ա. Բակունցը («Կյուրես»), Մ. Արմենը («Հեղնար աղբյուր»), Գ. Մահարին («Մանկություն և պատանեկություն», «Երիտասարդության սեմին», «Այրվող այգեստաններ»), Ստ. Զորյանը («Մի կյանքի պատմություն») ուրիշներ:

Թեմայի ուսուցումն ավագ դպրոցում պետք է իրականացնել ստեղծագործաբար: Եթե սահմանափակվենք միայն դասագրքային տեղեկատվության փոռխանցմամբ, ապա աշակերտների մոտ այն որևէ հետաքրքրություն չի առաջացնի և շատ շուտ մոռացության կմատնվի: Մինչդեռ որևէ հետաքրքիր, որևէ փոքրիկ զգացմունքային պատմությամբ կարելի է գրավել աշակերտների ուշադրությունը և հետաքրքրություն առաջացնել: Քանի որ թեման ընդգրկված է 12-րդ դասարանի ծրագրում, ցանկալի է կազմակերպել ֆիլմի դիտում: Դաշտենց-մարդուն՝ ազնիվ, բարի, համեստ ու համարձակ, ավելի մոտիկից ծանոթանալու, իսկ ստեղծագործությանը բոլորովին նոր լույսի տակ ընկալելու նպատակով բավականին հետաքրքիր կլինի դիտել Տարոն Ղափլանյանի «Բրաբիոն ծաղիկ որոնողը» ֆիլմը, որը նվիրված է Դաշտենցի 100-ամյակին:

«Երեք բանալի և մեկ կողպեք» համագործակցային ուսուցման մեթոդով կարելի է աշակերտներին բաժանել փոքրիկ խմբերի: Ծավալուն նյութի դեպքում այս մեթոդը բավականին արդյունավետ է: Աշակերտների մեջ ձևավորվում է ընտրություն կատարելու, գլխավորը երկրորդականից տարբերելու հմտություն, ինչպես նաև համագործակցելու, իր ընտրությունը հիմնավորելու կարողություն:

Հարկ է աշակերտներին ներկայացնել, որ Դաշտենցը երկար ժամանակ ծննդավայրի հարազատ պատկերները ներկայացնում էր միայն բանաստեղծություններում: 1950թ. հրատարակում է «Խոդեղան» վիպակը,

որի հիման վրա 1956թ. հրապարակում է համանուն վեպը, իսկ 1960 թվականին՝ դրա ամբողջացված ու վերջնական տարբերակը: «Մի չասված խոսք կար իմ սրտում, այդ խոսքն էր, որ վայր ընկավ», -վեպի առաջաբանում գրում է Խ. Դաշտենցը [5: 7]: «Խողեղան»-ի հիմքում ընկած են ժողովրդական բանավոր աղբյուրները: Իր այս «չասված խոսքը» ասելու, նյութականացնելու համար Դաշտենցը երկար տարիներ ուսումնասիրել է Թալինի շրջանի գյուղերում հաստատված սասունցի ու մշեցի գաղթականների նիստուկացը, նվիրական գրույցները, խաղերը, ծիսակատարությունները, այդ էպոսաստեղծ ժողովրդի խիստ ինքնատիպ նկարագիրը: Այդ ամենը հեղինակը խնամքով միահյուսել է իր վաղ մանկության անջնջելի հիշողություններին ու կերտել Սասուն-Տարոնի գեղաքանդակ կոթողը՝ սերունդների համար փրկելով մեր ժողովրդի մի համբավավոր հատվածի կենդանի ու թրթռուն տարեգրությունը՝ ուրույն կոլորիտով ու նրբերանգներով:

Ըստ երևույթին, Սասնա տան բեկորների տարեգրությունը Դաշտենցին շարադրելու է խրախուսել նաև Ավ. Իսահակյանը, որին և ձոնված է «Խողեղանը»: Մեծ Հայրենականի օրերին՝ 1943թ., Իսահակյանը Դաշտենցի ընկերակցությամբ մոտ երկու ամիս անցկացրել է Թալինի շրջանի գյուղերում՝ ոգևորելով ու ստեղծագործ աշխատանքի կոչելով գեղջուկներին: Ավ. Իսահակյանն ըստ արժանվույն է գնահատել կրտսեր գրչակցի ձիրքերը, ժողովրդական կենդանի ասմունքի իմացության հարուստ պաշարները:

Խ.Դաշտենցի անդրանիկ վեպը, որն ընդգրկում է շուրջ վաթսուամյա մի ժամանակաշրջան՝ 1890–1950-ական թվականները, պատմությունն է բռնաշենցի հովիվ Ասատուրի (քրդերեն՝ Խողեղան) և նրա բախտակից համերկրացիների: Սասունցի այս շինականներին վիճակվում է անցնելու արյունով ու արհավիրքներով լի մի ճանապարհ, որն ավարտվում է Արևելյան Հայաստանում: Նրանք վերջնական հանգրվան են

գտնում Արագածի լանջերին՝ դարավոր թշնամուն թողնելով իրենց պապերի երկիրը:

Հինգրուպեանոց ազատ շարադրանքի մեթոդը ցանկալի է կիրառել կշռադատման փուլում՝ հնարավորություն տալով աշակերտներին ազատորեն շարադրել իրենց մտքերը և ունկնդրել մի քանիսի շարադրանքը:

Մեր ժամանակներում առաջնակարգ նշանակություն է ստանում առարկաների և գիտությունների համագործակցությունը՝ միջառարկայական կապը: Ուսուցման գործընթացում այն կարևոր տեղ պետք է զբաղեցնի: «Խողեղան» վեպի ուսուցման ժամանակ շատ կարևոր է զուգահեռներ տանել «Հայոց պատմություն» առարկայի «Հայդուկային շարժում» թեմայի հետ:

Թեմայի ուսուցման ընթացքում անհրաժեշտ է աշակերտների ուշադրությունը հրավիրել հերոսների մարդկային վեհ ու բարձր հատկանիշների վրա: «Դերային խաղ» մեթոդով աշակերտներն ընտրում են որևէ կերպար և փորձում բեմականացնել փոքրիկ դրվագներ: Այն կօգնի, որ դասն ավելի տպավորիչ լինի:

«Խողեղանը» թողնում է դյուցազներգության, հերոսապատումի տպավորություն: Սակայն նրա հերոսները, ըստ էության, հերոսական ոչինչ չեն անում, նրանք ընդամենը ձգտում են ապրել արժանապատիվ կյանքով: Իսկ թուրք-քրդական արյունառուշտ դաշինքով պարտադրված անմարդկային պայմաններում արժանապատվությամբ ապրելը, ինքնակոչ բռնակալների հարստահարումներից ու անլուր նվաստացումներից ոգուկորովը, ազգային դիմագիծը չկորցնելն արդեն իսկ հերոսություն է: «Ազգային դիմագիծը պապերից ժառանգած ազգային արժեքների համակարգն է, որ Խողեղանն ու իր ընկերները հակադրում են բռնակալին: «Խողեղանը» վեպ է ազգային անաղարտ դիմագծի մասին», – նկատում է գրականագետ Կ. Վարդանյանը [7: 70]:

Վեպի հերոսներից յուրաքանչյուրը հանդես է գալիս որպես իրեն սնող ժողովրդի արժեքային համակարգի այս կամ այն բնորոշ կողմի

կրողը: Խողեղանն աչքի է ընկնում չարքաշ աշխատավորի ոտնահարված իրավունքները կյանքի գնով պաշտպանելու և անսանձ հարստահարիչին պատուհասելու իր արդարադատ բազկով: Դարբին Ջենոբը խորհրդանշում է իր ժողովրդի ջերմեռանդ ու ծայրահեղ հայրենապաշտությունը. վայ այն հայորդուն, որ կփորձի օտար հողում կառուցել իր տունը: Աշխարհի որ ծայրում էլ լինի, Ջենոբը կգտնի նրան և իր ամենակործան քլունգով հիմնահատակ կքանդի նրա տունը: Ջրաղացպան Թամոն Դավթից մնացած նվիրական մասունքների նախանձախնդիր պահապանն է: Նա չի թողնում, որ Դավթի ջրաղացը անգործության մատնվի, խնամում է Դավթի այծերին և ջրաղացը աղուն բերած շինականների մեջ տարածում Սասնա տան ավանդական պատմությունը: Հովիվ Տոնեն համերկրացիների սրտերը ջերմացնում է հայրենիքի, հայրենի բնության աննման գեղեցկություններն ու նրա զավակների առաքինի գործերը ներբողող իր խաղերով: Այրի Ոսկեհատի պաշտոնը գեղջուկների նորաշեն խրճիթներում թոնիրներ շինելն է, որպեսզի հայրենական երդիկներից անպակաս լինի օջախի բազմախորհուրդ ծուխը: Դաշտադեմցի Գևորգը հանդես է գալիս որպես ժողովրդի ստեղծած մշակութային արժեքները փրկող հայրենասեր: Նա գաղթականների միջոցով Էջմիածին է ուղարկում ս. Աղբերիկի ձեռագիր մատյանները, իսկ ինքն անասելի տառապանքների գնով թշնամուց փրկում, Սասունի լեռներից շալակով Երևան է հասցնում Թարգմանչաց վանքի զարդաքանդակ դուռը:

«Դերային խաղ» մեթոդով աշակերտներն ընտրում են որևէ կերպար և փորձում բեմականացնել փոքրիկ դրվագներ: Այն կօգնի, որ դասն ավելի տպավորիչ լինի: Անհրաժեշտ է նաև հաստատել ներառարկայական կապեր: Հայ գրականության մեջ արևմտահայ գաղթականների կյանքին առնչվող թեմաներին առաջինն անդրադարձել է Ա. Բակունցը: Սակայն Բակունցի համապատասխան պատմվածքներում չկան ջարդերի բովով անցած վերաբնակների ապրած սարսափն ու սոսկումն արտացոլող դրվագներ, այլ կա դրանց հետևանքը՝ դրոշմված կոտորածից մա-

գապուրծ եղած և գաղթի դժվարին ճանապարհ կտրած մարդկանց խեղ-ված հոգիներում:

Այս փաստումով «Խողեղանը» գալիս է լրացնելու ու հարստացնելու բակունցյան ներդրումը: Ճիշտ է նկատում Ս.Աղաբաբյանը, որ «այդ վեպով շարունակվեց հայրենական գրականության այն ակոսը, որ մի շարք պատմվածքներով բացել է Ա. Բակունցը: Դա 1915-ի հայկական կոտորածներից փրկված մարդկանց վերածնության գեղարվեստական մարմնավորման ակունքն է, որի մեջ մտավ նաև Դաշտենցը միայն իբրև շարունակող, այլ ավանդները հարստացնող»[1: 4]:

Հայ գրականության ամենացնցող ու հուզիչ տեսարաններից է «Խողեղանի» այն դրվագը, թե ինչպես ուժասպառ ծերունին, թոռանը շալակն առած, դողդոջ քայլերով բարձրանում է Արագածի լանջերով: Դա վաղուց դասական դարձած հայի կերպարն է, որը պարտասուն, բայց անշեղ քայլերով հաղթահարում է ճակատագրով իրեն պարտադրված լեռը, և ոչ մի ուժ աշխարհում չի կարողանալու կասեցնել նրա ընթացքը: Ճանապարհին հանդիպող ուղևորները, զգացված այդ տեսարանից, շտապում են իրենց օգնությունն առաջարկել, բայց համառ ծերունին ոչ մեկին չի զիջում իր թոռնիկին: Նա շալակին տանում է իր վերջին հույսը, իր երբեմնի շեն գերդաստանի վերջին ընձյուղը, որը դեռ պիտի ջերմանա պապի շնչով, արմատակալի, գորանա ու շիվեր արձակի. «Ինչպիսի՛ հույսեր էր կապել ծերունի հովիվը այդ մի հատիկ ժառանգի հետ: Սերունդ պահպանելու տենչն այրում էր նրա սիրտը: Նա ուզում էր պահպանել այդ կենդանի ծիլը, այդ միակ կանաչ ընձյուղը Ձորո տան ամբողջ գերդաստանից» [5: 340]:

Ձնագնդի մեթոդով վեպն ընթերցելու ընթացքում շատ կարևոր է աշխատանքը բնագրի հետ: Ցանկալի է կարդալու ընթացքում դուրս գրել թևավոր խոսքերն ու ասացվածքները, քանի որ Դաշտենցի թե՛ «Ռանչպարների կանչը», թե՛ «Խողեղանը» ծայրեծայր հագեցած են առածներով, ասացվածքներով ու թևավոր խոսքերով: Դաշտենցը հակված է ամենա-

սովորական, պարզունակ մտքին անգամ թևավոր խոսքի իմաստ հաղորդելուն: Նրա խոսքին խորթ են երկարաբանությունները, և նա ևս, ինչպես Թումանյանը, ձգտում է հնարավոր սեղմ խոսքերով հնարավոր ընդգրկուն մտքեր արտահայտել: Մա ևս բխում է ժողովրդական բանահյուսության խոսքարվեստի առանձնահատկություններից:

ЛИТЕРАТУРА

1. *Աղաբաբյան Ս.* Արդիի հայ գրականության պատմություն, հատոր 2-րդ: – Երևան, 1993:
2. *Բակունց Ա.* Երկեր 4 հատորով, շ. III: – Երևան, 1982: – 691 էջ:
3. *Գասպարյան Ղ., Գասպարյան Ս.* Գրականության տեսություն: – Երևան, 2012:
4. *Դաշտենց Խ.* Ռանչպարների կանչը: – Երևան, 1979:
5. *Դաշտենց Խ.* Խողեղան: – Երևան, 1960:
6. *Ռուբեն.* Հայ յեղափոխականի մը յիշատակները, շ. 1-ին: – Երևան, 1990:
7. *Վարդանյան Կ.* Սասուն աշխարհի բանասացը: – Երևան, 2000:

ԴԱՇՏԵՆՑԻ «ԽՈՂԵԴԱՆ» ՎԵՊԻ ՌԻՍՈՒՑՈՒՄԸ

Մ.Ա. Հակոբջանյան

*Հայոց լեզվի և գրականության ուսուցիչ,
Գյումրու Մ. Մաշտոցի անվան թիվ 29 հիմնական դպրոց,
Գյումրի, Հայաստանի Հանրապետություն*

ԱՍՓՈՓՈՒՄ

Խ. Դաշտենցի «Խողեղան» վեպը թողնում է դյուցազներգության, հերոսապատումի տպավորություն: Սակայն նրա հերոսները, ըստ էության, հերոսական ոչինչ չեն անում, նրանք ընդամենը ձգտում են ապրել արժանա-

պատիվ կյանքով: Վեպի հերոսներից յուրաքանչյուրը հանդես է գալիս որպես իրեն սնող ժողովրդի արժեքային համակարգի այս կամ այն բնորոշ կողմի կրողը: Թեմայի ուսուցման ընթացքում տարբեր մեթոդների համադրմամբ անհրաժեշտ է աշակերտների ուշադրությունը հրավիրել հերոսների մարդկային վեհ ու բարձր հատկանիշների վրա՝ ներկա օրերում կարևորելով հատկապես վեպի հերոսական շունչը:

Բանալի բառեր՝ Ուսուցման մեթոդ, հերոսապատում, հերոսական, ազգային դիմագիծ, ընդգրկուն մտքեր խոսքարվեստի առանձնահատկություններ, Մասնա տուն, ավանդական պատմություն, ներառարկայական կապեր, միջառարկայական կապեր, հայի կերպար, ստեղծագործություն:

THE STUDY OF KH. DASHTENTS' NOVEL «HODEDA»

M. Hakobjanyan

*Teacher of the Armenian language and literature,
Gyumri Primary School № 29 after M. Mashtots,
Gyumri, Republic of Armenia*

ABSTRACT

The novel by H. Dashtents «Hodeda» leaves the impression of an epic song, an epos. But his heroes, in fact, do not do anything heroic, they just strive to live a decent life. Each of the heroes of the novel acts as a bearer of one or another characteristic side of the value system that feeds his people. When teaching the topic by combining various methods, it is necessary to draw the attention of students to the elevated and high human qualities of heroes, emphasizing the novel's particularly heroic breathing today.

Keywords: teaching method, epos, heroic, national traits, comprehensive thoughts, peculiarities of speech art, House of Sasunts', traditional history, meaningful connections, interdisciplinary connections, the image of an Armenian, a work.

Информация о статье:

*статья поступила в редакцию 23 марта 2024 г.,
подписана к печати в номер 13 (17) / 2024 – 20.06.2024 г.*